

IVAN STOJKOVIĆ U SVJETLU NOVIH STUDIJA

Josip ANTOLOVIĆ

Nepoznavanje naših velikana i njihovih djela mogli bismo nazvati »istočnim grijehom« hrvatskog naroda. O njima se malo govori i piše kod kuće, a pogotovo u vanjskome svijetu. Da su Talijani, Nijemci ili Francuzi imali Boškovića, Rogačića ili Bulića, bile bi o njima napisane čitave biblioteke, a kod nas o njima jedva nešto znade uski krug intelektualaca. Ipak se u zadnje vrijeme tomu počelo posvećivati više pažnje, osobito Boškoviću.

Facultas theologica Pontificiae Universitatis Lateranensis izdala je u Rimu g. 1960. studiju Alojzija Krchnaka: *De vita et operibus Ioannis de Ragusio*. I taj je velikan potpunoma nepoznat u očima naše šire javnosti. Možemo reći da o njemu na hrvatskom jeziku ne postoji gotovo ništa napisano. A je li pravedno da pisac stotinjak stručnih djela bude u potpunoj zaboravi kod svoga naroda? Stoga je svakako vrijedan rad našeg franjevca o. Bonaventure Dude: *Ioannis Stojković de Ragusio O. P. (+ 1443), Doctrina de cognoscibilitate Ecclesiae, Romae, 1958.* Budući da je o ovome Dudinu djelu dao stručan sud naš vrstan teolog Tomislav J. Šagi — Bunić u svesku *Misao i Djelo*, Zagreb, 1961, u ovome bih čednom sastavku htio prikazati studiju Alojzija Krchnaka, koja će osvijetliti ne samo lik Ivana Stojkovića nego i baciti svjetlo na jedno burno razdoblje crkvene povijesti.

Autor u predgovoru naziva svoju disertaciju »opusculum«; ona je prvi dio teze »Introductio ad Tractatum de Ecclesia Ioannis de Ragusio in cod. A I 29 Bibliothecae Universitatis Basileensis«, koju je predložio i obranio g. 1958. na teološkom fakultetu papinskoga lateranskoga sveučilišta. Podijeljena je na dva poglavlja; prvo: *De vita Ioannis de Ragusio*, drugo: *Opera Ioannis de Ragusio*. Na koncu je appendix: *De bibliotheca Ioannis de Ragusio* i trostruki index: *onomasticus, codicum manuscriptorum* i *generalis*.

Poglavlje I: *Život Ivana de Ragusio*. — Pisac najprije utvrđuje činjenicu da je malen broj onih koji su *ex professo* pisali o životu Ivana de Ragusio.

Prvi koji je pokušao na neki način opisati život Ivana de Ragusio bijaše Leo Allatius. Njega su slijedili Quétif-Echard i Touron, zatim poznati pijarista Frano Marija Appendini, koji je djelovao u samome Dubrovniku u dubrovačkom kolegiju nakon ukinuća Družbe Isusove. Appendini je autor vrlo dragocjenog djela za poznavanje dubrovačke kulturne prošlosti: »Notizie storico-critiche sulle antichità, storia e letteratura De' Ragusei«, II, Ragusa 1803.

Znanstveno je obradio život Ivana de Ragusio, i to iz izvora, poznati češki historiograf Franjo Palacky. Kao najnovije djelo o životu Ivana de Ragusio Krchnak navodi i studiju našega o. Bonaventure Dude, koju na više mjesta spominje tijekom svoje radnje.

Pravo je ime Ivana de Ragusio Ivan Stojković, a zanimljivo je da ga navode i kao Johannes de Carvata. Rodio se u Dubrovniku, koji je dao Crkvi i hrvatskom narodu tolikih velikana. Godina rođenja nije nam točno poznata. Autori navode da se rodio između 1390—1395. Rano je stupio u red sv. Dominika. Budući da je bio izvanrednih umnih sposobnosti, poslaše ga u inozemstvo na daljnje nauke.

Vjerojatno je g. 1414. došao na neko sveučilište u Italiji, gdje je postigao bakalaureat iz teologije. General dominikanskog reda Leonardo de Florentia poslao ga je zatim u Pariz na sveučilište, i tu je postigao doktorsku čast.

G. 1417. boravio je neko vrijeme u Konstanci, pa ga je tu kralj Sigismund odlikovao čašću svoga kapelana. U Konstanci se je mladi Stojković upoznao i sprijateljio s mnogim odličnim ljudima onoga vremena, među kojima je najpoznatiji kancelar pariškoga sveučilišta Ivan Gerson.

Znademo i datum, 8. studenoga g. 1420, kad je Stojković na pariškome sveučilištu postigao stepen magistra i doktora na teološkom fakultetu i kad je ubrojen među profesore svetoga bogoslovlja. Među njegove slušače možemo po svoj prilici ubrojiti slavne ljude onog doba, koji su bili vatreni branitelji vrhovne vlasti rimskoga biskupa, a to su: Henricus Kalteisen i Ioannes de Turrecremata.

Magister Stojković ubrzo je zauzeo vidno mjesto među pariškim profesorima. O tome nam svjedoče njegovi brojni govori, koji se sačuvaše. O njegovu ugledu svjedoči i pismo rektora pariškoga sveučilišta, Dubrovčanima, od 13. svibnja 1422, u kojem piše: »magistrum Johannem Stoyci ordinis praedicatorum vestrum civem post ingentes et acerrimos studii labores estis accepturi reducem non humanis et caducis divitiis honustum, sed spiritualibus divinisque disciplinis redundantem et sacre fidey doctoratu clarum et illustrem«. Pariški rektor smatra dakle Stojkovića slavnim i učenim redovnikom, koji je bogat znanjem božanskih stvari.

Od g. 1422—1424. Stojković je vršio službu legata pariškoga sveučilišta kod Pape Martina V i na saboru u Paviji i Sieni. Na srcu mu je veoma ležala reforma Crkve. Budući da je na saboru bilo veoma burno, naš je Ivan izazvan izrekao pred saborskim ocima u Sieni, kamo je

sabor premješten zbog kuge u Paviji, veoma oštar govor koji je započeo riječima nedjeljne poslanice: »Reformabit corpus humilitatis nostrae«. Govorio je o jedinstvu Crkve i istakao potrebu sabora radi obnove. Usudio se je optužiti zbog nemara ne samo prelate nego i same rimske biskupe, a išao je i dalje. Krchnak navodi nekoliko snažnih izvadaka iz toga govora, koji je veoma naljutio saborske oce, pa su ga htjeli potjerati sa sabora, no to im nije pošlo za rukom, jer je Stojković bio legat pariškog sveučilišta. Zato su se potužili papi Martinu V, koji je zapovjedio da prekinu veze sa Stojkovićem. Stojkoviću je odgovorio magister Hieronymus de Florentia O. P. upavši u drugu krajnost. Stojković je u njegovu govoru pronašao sedam tvrdnja koje je smatrao neispravnima, skandaloznima i uvredljivima.

7. ožujka 1424. koncil je u Sieni završen, i Stojković se vratio u svoj rodni grad Dubrovnik, gdje se samo kratko zadržao. Iza toga polazi u Bolognu za sveučilišnog profesora do g. 1429. Te godine imenuje ga dominikanski general prokuratorom Reda, i tako je Stojković došao u rimsku kuriju i odmah počeo raditi na sazivanju općega sabora u Baselu. Toj će stvari posvetiti sve svoje tjelesne i duševne sile.

U četvrtom odsjeku prvog poglavlja svoje studije Krchnak navodi Stojkovićevu djelatnost u Baselu, gdje je raspravljao s Husitima, a pomalo i s istočnjacima. Na saboru je bio od svoga generala imenovan kao delegat dominikanskog Reda.

Protiv Husita branio je običaj Rimske crkve da dijeli sv. pričest samo pod prilikama kruha, a nastojao je i oko ponovnog sjedinjenja istočne sa zapadnom Crkvom. Tu je ipak išao predaleko, pa je u ime sabora više puta govorio legatima istočne crkve da o uniji ne raspravljaju s papom, nego sa saborom. Bilo je to žalosno doba takozvane konciliarističke teorije, koja je držala da je sabor nad papom.

Peti odsjek Krchnakove studije govori o Ivanu Stojkoviću kao legatu bazelskoga sabora u Grčkoj od 1435—1437. Na blagdan sv. Ivana Krstitelja g. 1435. Stojković je pošao sa saborskom delegacijom u Carigrad. Onamo su stigli 23. rujna. U nedjelju 1. listopada primio ih je car Ivan VIII Paleolog, a 3. listopada patrijarha Josip. Grci su tražili kao uvjet daljnjeg raspravljanja da se sabor premjesti u njima zgodnije mjesto, u koje će lako moći doći i Papa i oni sami. Legati su ostali pri tome da je Basel najzgodnije mjesto za sabor, a Grci pri svome. Pregovori su se vodili dugo. Međutim, papa Eugen IV g. 1437. definitivno je prenio sabor u Ferraru.

Stojković se je za vrijeme svoga poslanstva u Carigradu bavio proučavanjem grčkih knjiga i Muhamedove nauke, tako da je vrativši se u Basel donio sa sobom mnoge grčke rukopise od najveće vrijednosti. To je bilo samo 16 godina prije nego je Carigrad pao u turske ruke.

Burno stanje bazelskoga sabora nije dopuštalo Stojkoviću da živi u miru. Opet je vršio razne misije putujući po Austriji i Češkoj. Vrativši se 10. listopada 1438. u Basel, bude od koncila imenovan biskupom grada Ardjisch u Vlaškoj, a ta je biskupija bila sufragana Kaloče. Dota-

danji biskup Ardjisha Pavao premješten je na zagrebačku biskupsku stolicu. Dne 8. veljače 1439. kardinal Ludovicus Arelatensis posvetio je Stojkovića u Baselu za biskupa. U velikoj buni bazelskoga sabora protiv pape Eugena IV Stojković je, na žalost, imao priličan udio.

Napokon je uslijedio i najžalosniji čin bazelskoga sabora, da je izabrao protupapu Felixa V. Ovaj je pak 12. listopada 1440. našega Stojkovića imenovao kardinalom sv. Siksta. No nije dugo bio kardinal, jer je 20. listopada g. 1443. preminuo, po svoj prilici u Lausanni ili kojem obližnjem mjestu. Ne zna se gdje je pokopan. Krchnak misli da je to po svoj prilici u Lausanni. Frano Marija Appendini tvrdio je da se u Baselu može vidjeti grob Ivana de Ragusio, i to urešen kardinalskim znakovima, dok Palacky koji je stvar brižno istraživao, ništa nije mogao doznati od stručnjaka u samome Baselu. Stvar ostaje i danas još neriješena. I sam dr Krchnak bio je u Baselu i tražio grob, ali nije ništa pronašao. Možda će buduća istraživanja i tu stvar riješiti.

Ovime završava I poglavlje Krchnakove studije o Stojkovićevu životu, a podijeljeno je na 7 odsjeka. Autor je sve solidno obradio. Navodi brojne izvore i literaturu. Možda se svi neće složiti s njegovim pojedinim sudovima, ali ipak moramo priznati da je unio puno svjetla u život i rad tako malo poznatoga našega zemljaka i sunarodnjaka Ivana Stojkovića.

Stojkovićev život i rad odvijao se u jednom od najburnijih razdoblja crkvene povijesti za vrijeme takozvanog zapadnom raskola, kada je Crkva imala najprije dva, a zatim čak tri pape. Bio je sudionik na dva ekumenska sabora: u Konstanci i u Baselu. Reformističkom saboru u Baselu prethodio je sabor u Paviji i Sieni, na kome je čak bio legat pariškog sveučilišta. U Baselu je predstavljao dominikanski Red. Na saborima se istakao kao vrstan govornik, pa je tako preteča ostalih velikih Hrvata koji su se istakli na kasnijim ekumenskim saborima: Đuro Drašković, zagrebački biskup i kasniji kardinal, na saboru u Tridentu i Josip Juraj Strossmayer, biskup đakovački, na I vatikanskom saboru, te kardinal Šeper i biskup Franić uz druge na II vatikanskom saboru. Stojković je živo sudjelovao i u ekumenskom radu svoga vremena pregovarajući s Grcima. Možemo mirne duše reći da je njegova snažna ličnost udarila pečat prvoj polovini XV stoljeća. Da li je udario najsretnijim putem? Sigurno ne, jer se dao zavesti konciliarističkom teorijom stupivši u opoziciju protiv zakonitoga pape. Bilo bi svakako zanimljivo ispitati motive koji su ga pri tom vodili. Objektivno je sigurno bio na krivom putu. Subjektivno? Samo Bog zna.

Poglavlje II: Djela Ivana de Ragusio. — Stojković je bio veoma plodan pisac, i baš je u tome njegova prava veličina. Dakako da nećemo priznati njegove zablude, no ipak moramo biti pravedni i priznati mu teološki talenat. Sjetimo se samo da su i drugi, i te kako veliki i uvaženi teolozi, bili u zabludi što se tiče nauke o Bezgrešnom Začeću BDM, pa im zbog toga ipak nitko ne osporava vrijednost koju su pokazali u mnogim drugim stvarima.

Stojkovićeve su djela veoma značajna za povijest nauke o Crkvi, osobito za vrijeme bazelskog sabora. Na žalost, do dana današnjega nitko nije temeljito počeo proučavati ta djela, dapače ih još nitko nije sabrao ni izdao. To je bio pokušao učiniti Palacky, ali nije ostvario svoj naum.

Neki autori, raspravljajući o životu Ivana Stojkovića, pripisuju mu samo mali broj djela. Krchnak odaje priznanje našem o. Bonaventuri Duda što je prvi pokušao poredati Stojkovićeve djela, i kaže da je taj pokušaj, premda nepotpun, ipak hvale vrijedan.

Krchnak je podijelio sva Stojkovićeve djela u 8 vrsta:

1. opera biblica — djela koja se odnose na Sveto pismo,
2. opera de historia tractantia — povijesna djela,
3. opera de Ecclesia et de concilio — djela o Crkvi i koncilu; to su zapravo najvažnija djela koja stavljaju Stojkovića u red velikih ekleziologa,
4. opera de sacra Communione — djela o svetoj pričesti; tu su sigurno ubrojene Stojkovićeve rasprave s Husitima o svetoj pričesti samo pod jednom prilikom, dok je poznato da su Husiti uporno zahtijevali pričest pod obje prilike, pa su zbog toga i nazvani utrakviste. O tim je raspravama napisao članak u reviji *Angelicum* g. 1951, 30—54, Binder pod naslovom: *Jean de Raguse et les tractations avec les Husites*,
5. sermones — govori, koji odaju veliku govorničku vještinu i rječitost,
6. epistulae — pisma,
7. documenta,
8. opera auctoris dubii vel Ioanni de Ragusio erronee attributa — djela kojima se ne zna točno autor, a koja su neki krivo pripisali Stojkoviću.

Svih Stojkovićevih autentičnih djela ima 116, a dvojbениh 7. Nekoja djela koja još nisu tiskana, a ipak brižno ispitana, pokazuju kako je Stojković u mnogim i lijepim govorima sve do g. 1433. branio tradicionalnu nauku o vrhovnoj vlasti rimskoga biskupa, koju je kasnije, na žalost, malo-pomalo iskvario u smislu koncilijarista. To je bilo pod konac njegova života, odnosno zadnjih deset godina.

I u ovom je drugom dijelu studije Krchnak izvršio uistinu velik i stručan posao. Doista nije jednostavna stvar svrstati stotinjak djela, od kojih su neka još u rukopisu, i navesti točno mjesta i biblioteke gdje se nalaze. Njegova je studija uistinu znatan prinos proučavanju velikoga ekleziologa Ivana de Ragusio. Ona će služiti kao vodič svima onima koji se posvete istraživanju života i djela našega sunarodnjaka.

Nama je Hrvatima posebno drago što se našim sunarodnjacima koji su se istakli na području misli i pera počela posvećivati veća pažnja. No mi smo sami prvi pozvani da upoznamo svoje ljude, a onda

da ih predstavimo što širem krugu i naše i strane inteligencije. Ta je misao i želja vodila i mene kad sam na temelju Krchnakove studije sastavio ovaj prikaz.

SUMMARIUM

Habes in hoc articulo syntheticum aspectum operis in quo eximii viri Joannis de Ragusio O. P. textitur vita, offertur activitas apostolica, adducuntur opera. Nec facile est professoris, scriptoris, oratoris, theologi, praesertim ecclesiologi in uno praesentare opere. Tamen huic operi manum adiecit A. Krchnak anno 1960. Dices tempus post hoc decurrisse notabile, at in nostris regionibus Joannis de Regusio numquam superflua revocatio memoriae. Adiungamus opus Joannis de Regusio quoad unitatem Ecclesiae ac unione cum fratribus separatis, et videbimus quam pretiosum peragant opus quotquot adlaborant ut famosi civis ragusini memoria numquam decadat nomenque eius super candelabrum positum etiam hodie inveniatur.